JOMTAF
Management, Tourism, Foresight

2026 Volume:3 Issue:1

TÜRK DESTANLARINDA REKREASYON FAALİYETLERİ: İSLAMİYET ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

RECREATIONAL ACTIVITIES IN TURKISH EPICS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF PRE-ISLAMIC AND POST-ISLAMIC PERIODS

Hasan Suat AKSU
Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü,
hasansuat.aksu@selcuk.edu.tr, 0000-0001-8196-129X
Mehmet Alparslan KÜÇÜK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü,
a.kucuk@hbv.edu.tr, 0000-0002-4845-2538,

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca rekreasyon, bireylerin boş zamanlarını değerlendirme biçimi olarak her toplumda önemli bir yer tutmuştur/tutmaktadır. Türk destanları, yazılı tarihin sınırlı olduğu dönemlere ait toplumsal yaşam pratiklerini yansıtması bakımından rekreasyon araştırmaları için özgün bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türk destanlarında yer alan rekreasyon faaliyetlerini tespit etmek ve İslamiyet öncesi ile İslamiyet sonrası dönemleri karşılaştırmalı olarak incelemektir. Araştırma kapsamına İslamiyet öncesi dönemden Yaratılış, Oğuz Kağan, Ergenekon, Türeyiş ve Şu destanları; İslamiyet sonrası dönemden ise Manas, Satuk Buğra Han, Dede Korkut, Danişmend Gazi ve Battal Gazi destanları dahil edilmiştir. Nitel araştırma deseni benimsenen çalışmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi, veri analiz yöntemi olarak ise tematik analiz kullanılmıştır. Destan metinlerinden elde edilen veriler, sportif rekreasyon faaliyetleri (okçuluk, güreş, atlı faaliyetler, avcılık) ve kültürel rekreasyon faaliyetleri (Nevruz, Hıdırellez, toylar ve şölenler) olmak üzere iki ana tema altında sınıflandırılmıştır. Bulgular, sportif rekreasyon faaliyetlerinin her iki dönemde de yapısal sürekliliğini koruduğunu, ancak İslamiyet sonrası dönemde bu faaliyetlere dini bir anlam atfedildiğini ortaya koymaktadır. Kültürel rekreasyon faaliyetlerinde ise daha belirgin bir dönüşüm yaşanmış, bahar bayramları İslami unsurlarla harmanlanırken, alkollü içecek tüketimi destanlarda zamanla geri planda kalmıştır. Çalışma, din değişiminin Türk toplumunun boş zaman pratiklerinde köklü bir yapısal kırılmaya değil, anlamsal bir değişime yol açtığını ve kültürel sürekliliğin korunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Türk Destanları, Boş Zaman, İslamiyet Öncesi ve Sonrası Dönem, Tematik Analiz

ABSTRACT

Recreation has held an important place in every society throughout human history as a means of utilizing leisure time. Turkish epics offer a unique source for recreation research, as they reflect social life practices from periods with limited written historical record. This study aims to identify the recreational activities depicted in Turkish epics and to compare the pre-Islamic and post-Islamic periods. The scope of the research includes the epics of Creation, Oguz Kagan, Ergenekon, Tureyish, and Shu from the pre-Islamic period, and the epics of Manas, Satuk Bughra Khan, Dede Korkut, Danishmend Ghazi, and Battal Ghazi from the post-Islamic period. The study adopts a qualitative research design, employing document analysis as the data collection method and thematic analysis as the data analysis method. Data obtained from the epic texts were classified under two main themes: sport-based recreational activities (archery, wrestling, equestrian activities, hunting) and culture-based recreational activities (Nowruz, Hidirellez, feasts and festivities). The findings reveal that sport-based recreational activities maintained structural continuity across both periods, although they acquired religious meaning in the post-Islamic era. A more pronounced transformation occurred in culture-based recreational activities, as spring festivals were blended with Islamic elements while the consumption of alcoholic beverages gradually receded in the epics. The study demonstrates that the change of religion did not lead to a radical structural rupture in the leisure practices of Turkish society, but rather a semantic transformation, with cultural continuity being preserved.

Keywords: Recreation, Turkish Epics, Leisure, Pre- and Post-Islamic Period, Thematic Analysis

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi, yaratılışın ilk dönemlerinden itibaren zaman içerisinde sistematik hale dönüşen bir rekreasyon anlayışına sahip olmuştur. Zira rekreasyon, insanın içsel (manevi) veya dışsal (maddi) kaynaklı stresini azaltmak ve sağlığını korumak için kendi isteğiyle yöneldiği faaliyetler olup her toplumda kritik bir önem arzetmiştir (Hazar, 2014: 50- 51; İskender, 2019; Ağaoğlu, 2012). Dolayısıyla Türk toplumlarının da tarih boyunca serbest/boş zamanlarını nasıl değerlendirdiği ve hangi tür rekreatif faaliyetlere sahip olduğu sorusu, hem Türklerin rekreatif faaliyetlerinin anlaşılması hem de kültürel miras açısından temel bir öneme sahiptir. Bu sorunun yanıtını aramak için başvurulabilecek en değerli kaynaklardan biri ise destanlardır, Türk destanlarıdır.

Destanlar, hem tarihsel yazımın mevcut olmadığı dönemleri hem de toplumların kültürlerini yansıtmaları açısından büyük bir değer arz eden eserlerdir. Onlar, milletlerin tarihini, diğer milletler ile ilişkilerini, kültürel, sosyal ve dinî değerlerini konu edinen önemli kaynaklardır (Güzel ve Torun, 2009). Bu bağlamda Türk destanları da boş/serbest zaman kullanımını değerlendirme noktasında rekreasyonun en zengin biçimde örneklerinin yer aldığı eserler arasında ilk sıralardadır. Türk Milleti'nin destanlar içerisindeki boş zaman kullanımındaki hassasiyetleri, boş/serbest zamanların bireylerdeki ve toplumlardaki yapıcı/olumlu etkisini keşfetmeleri hatta bu faaliyetlere zaman zaman kutsiyet atfetmeleri dikkat çekicidir. Bununla birlikte Türk Destanları, İslamiyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı kültürel dönemi yansıtması bakımından eşsiz bir karşılaştırma imkânı da sunmaktadır. Bu durum, din ve dinî anlayışların rekreatif faaliyetlerdeki etkisinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine de olanak tanımaktadır.

Rekreasyon alanındaki literatür incelendiğinde, çalışmaların büyük çoğunluğunun "modern dönem uygulama(lar)" odaklı olduğu dikkat çekmektedir (Aydın, 2025; Yerlisu Lapa vd., 2018). Ayrıca rekreasyonu, tarihsel bakış açısıyla ele alan çalışmalar da oldukça sınırlı olup, Türk destanlarını rekreasyon perspektifinden inceleyen çalışma sayısı da yok denecek kadar azdır. Oysa destanlar hem yazılı tarihin öncesine hem de sonrasına ait boş/serbest zaman pratiklerini anlayabilmek ve yorumlayabilmek için benzersiz bir fırsat sunma potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacı, Türk destanlarında yer alan rekreasyon faaliyetlerinin tespit edilmesi ve İslamiyet öncesi ile İslamiyet sonrası dönemlerin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Söz konusu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

Türk destanlarında hangi tür sportif ve kültürel rekreasyon faaliyetleri yer almaktadır?

İslamiyet öncesi ve sonrası dönemlerde rekreasyon faaliyetlerinin yapısında ve anlamında ne gibi değişimler olmuştur?

Araştırmanın kapsamı, İslamiyet öncesi dönemden "Yaratılış Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı, Türeyiş Destanı ve Şu Destanı"; İslamiyet sonrası dönemden ise "Manas Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri, Danişmend Gazi Destanı ve Battal Gazi Destanı" ile sınırlandırılmıştır. Bu destanlar içerisindeki spor temelli olan sportif rekreasyon faaliyetleri (okçuluk, güreş, atlı faaliyetler, avcılık) ve kültür merkezli kültürel rekreasyon faaliyetleri (Nevruz, Hıdırellez, toylar ile şölenler) inceleme konusu yapılmıştır.

Çalışma, Türk destanlarını rekreasyon bakış açısıyla inceleyen -kısmen- özgün araştırmalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın alana iki temel katkı sunması beklenmektedir: Birincisi, destanlar çerçevesinde Türk kültürü bağlamında rekreasyon literatürüne özgün bir katkı sağlama gayretidir. İkincisi, İslamiyet'in kabulünün toplumsal yaşam pratikleri üzerindeki etkisine dair İslam öncesi ile karşılaştırmalı bir perspektif sunma çabasıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Boş/serbest zaman ve rekreasyon kavramları, modern dönemde kavramsallaştırılmış olmakla birlikte bu olgular insanlık tarihi kadar eski kabul edilmektedir. Söz konusu kavramlardan biri olan serbest/boş zaman, bireyin zaruret kaynaklı faaliyetler dışında kalan ve kendi özgür iradesiyle ifa edebildiği zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır. Rekreasyon ise boş/serbest zaman diliminde gerçekleştirilen, gönüllülük esasına dayalı ve toplumsal bağlamda kabul gören etkinlikler bütünü olarak ifade edilmektedir (Karaküçük, 2014).

Kavramsal çerçevede rekreasyon ile boş/serbest zaman kavramı da doğrudan birbiriyle ilintili kavramlar olup tarihsel bağlamda toplumlarca farklı dillerde çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Zaten hem rekreasyon hem de boş zaman olgusunun günümüzdeki gibi sistematik biçimde olmasa da tarih öncesi dönemlerden itibaren var olduğu bilinmekte ve farklı kavramlarla zikredildiği dikkat çekmektedir (Bkz. Rojek, 2005; Karaküçük, 2014; Bahadır, 2016; Kılıçlar ve Şahin, 2020; Güneş, 2021; Toker, 2021). Türklerde de tarihten bugüne rekreasyon ile boş/serbest zaman anlayışının dikkat çektiği ve mevsimsel etkinlikler, bayramlar, toylar, şölenler gibi aktivitelerin yaşam düzeni içerisinde belirli zaman dilimlerinde hem sportif hem de kültürel faaliyetler olarak kutlandığı görülmektedir. Buna göre rekreasyon faaliyetleri, farklı şekillerde sınıflandırmalar olmakla birlikte amacına göre işlevsellik bağlamında sportif ve kültürel olmak üzere iki ana kategoride ele alınabilmektedir (Bkz. Akyol ve Altınışık, 2022) Sportif rekreasyon faaliyetleri,

"fiziksel güç ve beceri gerektiren her türlü etkinlikler"; Kültürel rekreasyon faaliyetleri ise "sosyal birlikteliği ve beraberliği sağlayan bayramlar ile toylar, şölenler ve diğer ritüelleri ihtiva eden aktiviteler" olarak yorumlamak mümkündür. Bu ayrım, destanlardaki boş/serbest zaman faaliyetlerinin hem sistematik hem de karşılaştırmalı olarak incelenmesine de olanak tanımaktadır.

2.1. Genel Hatlarıyla Destan Kavramı ve "Kültürel Belge" Olarak Türk Destanları

Destan, bir milletin tarihî, sosyal, dinî ve kültürel olaylarını, kahramanlıklarını, başarılarını, sıkıntılarını/zorluklarını konu edinen ve genellikle manzum şekilde oluşturulmuş uzun halk edebiyatı ürünüdür (Güzel ve Torun, 2009). Destanlar, salt edebi eserler olmayıp, toplumların maddi ve manevi kültürünü yansıtan bir nevi belge niteliği taşımaktadır. Söz konusu nitelikleri sayesinde destanlar, yazılı tarih öncesi dönemlere ait sosyal yaşam anlayışını kavramak için faydalanılacak temel kaynaklardandır (Ergin, 2019). Ayrıca toplumsal özellik gösteren destanlar, tarihi olmakla birlikte efsaneleşmiş kahramanlık olayları ile bunları yapanları anlatan ve onların maceralarını konu edinen genellikle manzum olan hikâyeler (Timurtaş, 1965) veya "Bir milletin, maneviyatından, ruhundan, tarihî ve eşsiz varlığından kendi kendine doğmuş toplumsal eserler" olarak da değerlendirilmektedir (Köprülü, 1980).

Türk destanları; geleneksel olarak İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası olmak üzere iki ana kategoride değerlendirilmektedir (Köprülü, 1980). Bu çalışma kapsamında İslamiyet öncesi dönemden "Yaratılış, Oğuz Kağan, Ergenekon, Türeyiş ve Şu destanları"; İslamiyet sonrası dönemden ise "Manas, Satuk Buğra Han, Dede Korkut, Danişmend Gazi ve Battal Gazi" gibi bazı destanlar konu edilmiştir. Söz konusu destanların seçiminde, içerdikleri boş/serbest zaman tasvirlerinin zenginliği ve her iki dönemi temsil edebilme kapasiteleri belirleyici olmuştur. Söz konusu destanlar, boş/serbest zaman faaliyetleri açısından oldukça zengin tasvirler/betimlemeler içermektedir. Çünkü destanlarda, kahramanların ok attığı, güreştiği, at yarıştırdığı, avlandığı sahnelere sıkça rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra toylar, şölenler, mevsimsel törenler ve bayramlar gibi kolektif kutlamalar da anlatılmaktadır. Bu tasvirler, dönemin boş/serbest zaman anlayışını ve toplumsal yapısını anlamak için değerli veriler sunmaktadır.

2.2. Türk Destanlarında Sportif ve Kültürel Merkezli Rekreasyon Faaliyetleri

Türk toplumlarının yaşam biçimi, rekreasyon faaliyetlerinin şekillenmesinde belirleyici bir etken olmuştur. Konar-göçer yaşam tarzı ve savaşçı toplum yapısı, sportif faaliyetlerin hem gündelik yaşamın hem de boş/serbest zaman değerlendirmesinin merkezine yerleşmesine yol açmıştır.

Okçuluk, güreş, atlı faaliyetler ile avcılık gibi aktiviteler hem savaşa hazırlık vazifesi hem de toplumsal statü kazandıran ve eğlence sağlayan rekreatif etkinlikler olarak kendisini göstermiştir (Dever ve İslam, 2015; Durmuş, 2014).

Kültürel rekreasyon faaliyetleri açısından ise Türk toplumlarında döngüsel zamana bağlı kutlamalar/bayramlar önemli bir yer tutmuştur/tutmaktadır. Buna göre Nevruz "Yeni Gün" anlamında bahar bayramı olarak "yeni yılın başlangıcı"nı, Hıdırellez ise "Hızır Günü" veya "tabiatın canlandığı günü" ifade eden bir nevi milli bayram olarak hem Türk kültüründe hem de Tük destanlarında varlık göstermiştir (UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri (2026). Bu kutlamalar/bayramlar, toplumsal birlikteliğin ve beraberliğin pekiştirildiği, meselelerin çözüldüğü ve kolektif eğlencenin yaşandığı zaman dilimleri olarak işlevsellik göstermiştir. Söz konusu kutlamalar/bayramlar ile birlikte toylar ve şölenler ise birlik ve beraberlik sembolü olarak zafer, doğum, evlilik gibi önemli olayların kutlandığı ve toplumsal bağların güçlendirildiği etkinlikler olarak destanlarda sıklıkla konu edilmektedir.

İslamiyet öncesinde, "Geleneksel Türk Dini İnancı" ekseninde yaşayan söz konusu sportif ve kültürel rekreasyon faaliyetleri, İslamiyet'in kabulü ile Türklerin rekreasyon faaliyetlerinde yapısaldan ziyade anlamsal bir değişim söz konusu olmuştur. İslamiyet öncesindeki mevcut sportif faaliyetler, İslamiyet sonrasında İslâmî motiflerle süslenerek kutsiyet kazanmış ve dinî bir yapıya bürün(dürül)müştür. Benzer şekilde Nevruz ve Hıdırellez gibi bahar bayramları da İslami unsurlarla harmanlanarak günümüze kadar ulaşmıştır (Çobanoğlu, 2000). Bu dönüşüm/etkileşim, kültürel sürekliliğin/tabakalaşmanın dinî anlayışlardaki değişime rağmen nasıl korunabildiğini gösteren önemli bir örnektir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Nitel araştırma, algı ve olayların doğal ortamında bütüncül ve yorumlayıcı bir yaklaşım ile incelenmesini esas alan bir araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma konusunun tarihsel metinlerden oluşması dolayısıyla veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Doküman analizi, doğrudan gözlem veya görüşme yapılamayan durumlarda yazılı materyallerin sistematik olarak incelenmesine olanak tanıyan bir yöntemdir (Bowen, 2009).

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamına, İslamiyet öncesi dönemden beş, İslamiyet sonrası dönemden beş olmak üzere toplam on destan dahil edilmiştir. İslamiyet öncesi döneme ait destanlar olarak "Yaratılış Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı, Türeyiş Destanı ve Şu Destanı"; İslamiyet sonrası döneme ait destanlar olarak ise "Manas Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri, Danişmend Gazi Destanı ve Battal Gazi Destanı" incelenmiştir.

Destan seçiminde iki temel kriter belirleyici olmuştur: Birincisi, Türk destanlarının literatürde temel eserler arasında kabul görmesi; ikincisi ise hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası olmak üzere her iki dönemi dengeli/eşit biçimde temsil edebilmesidir (Köprülü, 1980).

3.3. Veri Kaynakları

Araştırmada birincil kaynak olarak destan metinleri, ikincil kaynak olarak ise bu metinleri derleyen ve yorumlayan akademik metinler kullanılmıştır. Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri için Muharrem Ergin'in hazırladığı metin (Ergin, 2019), Oğuz Kağan Destanı için Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi adlı çalışması (Ögel, 2010), Manas Destanı için Emine Gürsoy-Naskali'nin Türkiye Türkçesine aktardığı metin (Gürsoy-Naskali, 1995a), Yaratılış, Ergenekon, Türeyiş ve Şu destanları için Güzel ve Torun'un derlemesi (Güzel ve Torun, 2009), Danişmend Gazi Destanı için Necati Demir'in edisyonu (Demir, 2004), Battal Gazi Destanı için Hasan Köksal'ın çalışması (Köksal, 2014), Satuk Buğra Han Destanı için ise Necati Demir'in edisyonu (Demir, 2018) esas alınmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Veri analizinde, "tematik analiz yaklaşımı" benimsenmiştir. Tematik analiz, nitel verilerin sistematik olarak kodlanması ve temalar altında organize edilmesini içeren bir yöntemdir (Braun ve Clarke, 2006). Analiz süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir: Birinci aşamada, çalışmaya konu edilen destan metinlerinin tamamı okunmuş ve boş/serbest zaman faaliyetlerine ilişkin tasvirler işaretlenmiştir. İkinci aşamada ise metinlerde tespit edilen faaliyetler, fiziksel/ bedensel güç odaklı sportif rekreasyon faaliyetleri (okçuluk, güreş, atlı faaliyetler, avcılık) ve toplumsal birlikteliğe ve beraberliğe dayalı kültürel rekreasyon faaliyetleri (Nevruz, Hıdırellez, toylar, şölenler) şeklinde iki ana tema altında sınıflandırılmıştır. Üçüncü aşamada ise hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası dönemden elde edilen bulgular karşılaştırılmış ve faaliyetler "ortak payda" çerçevesinde tablolar halinde sunulmuştur.

3.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Araştırmanın bilimsel geçerliliğini gösterebilmek amacıyla her iki döneme ait birden fazla destan incelenerek veri çeşitliliği sağlanmıştır. Bulguların sunumunda, destanlardan doğrudan alıntılara yer verilerek yorumların metin temelli olmasıyla güvence altına alınmıştır.

3.6. Sınırlılıklar

Çalışma, bazı sınırlılıklar ihtiva etmektedir. Birincisi, çalışma kapsamına yukarıda bahsi geçen on destan dahil edilmiş olup Köroğlu, Alpamış, Timur gibi destanlar inceleme dışında bırakılmıştır. İkincisi, destanların farklı dönemlerde farklı derleyiciler tarafından yazıya geçirilmiş olması, metin varyantları sorununu beraberinde getirmiştir. Son olarak, özellikle Manas gibi sözlü gelenekte uzun süre yaşamış destanlarda çeviri ve aktarım sürecinde anlam kayması yaşanmış olabileceği ihtimal dahilindedir. Verimli çalışmanın bir gerekliliği olarak bu sınırlılıkların, bulguların yorumlanmasında göz önünde bulundurulması gerekliliği söz konusudur.

4. BULGULAR

Burada, çalışmaya konu edilen on destanda yer alan rekreasyon faaliyetleri, sportif ve kültürel olmak üzere iki ana tema altında sunulmaktadır. Bulgular, doğrudan destan metinlerinden[1] alıntılarla desteklenmekte ve dönemler arası karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

4.1. Sportif Rekreasyon Faaliyetleri

Destanlarda tespit edilen sportif rekreasyon faaliyetleri "okçuluk, güreş, atlı faaliyetler ve avcılık" ana başlıkları altında incelenmiştir. Bu faaliyetler, hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası dönem destanlarında yapısal açıdan süreklilik göstermekle birlikte dinî anlayışa bağlı olarak anlamsal bağlamda bazı değişimler göstermektedir. Ancak İslamiyet öncesi ve sonrası sportif rekreasyon faaliyetlerinde ortak paydaların da mevcut olduğu görülmektedir.

4.1.1. Okçuluk

Okçuluk, çalışmaya konu olan destanların tamamında merkezi bir konuma sahiptir. Bu bağlamda ok ve yay, hem "savaş silahı" hem "sosyal statü simgesi" hem de "kutsal bir emanet" olmakla birlikte rekreasyonel bir faaliyet aracı olarak da işlenmektedir. (Geniş bilgi ve örnekler için bkz.

1 Çalışmada, sayfa sınırlaması zarureti sebebiyle rekreasyon faaliyetlerine örnek mahiyetinde söz konusu destanlardan sadece birkaçına yer verilmiştir. Ancak başka örnekler için yazarlardan Hasan Suat Aksu tarafından hazırlanan "İslamiyet Öncesi ve Sonrası Türk Destanlarında Rekreasyon Faaliyetleri" adlı Yüksek Lisans Tezi'ne bakılabilir.

Küçük M.A., 2018; Tükel v.d., 2019; Tekin, 2023)

İslamiyet öncesi dönemde okçuluk; savaş unsuru, yiğitlik göstergesi, avcılık aracı ve bir yaşam stili olarak tezahür etmiştir. Oğuz Kağan Destanı'nda okçuluğun söz konusu merkezi rolü açıkça görülmektedir (Adalı, 2012). Oğuz Kağan'ın gergedanı avlamaya gittiği sahne şöyle betimlenmektedir: "Kargı, kılıç aldı, kalkan ile ok ile / Dedi, gergedan artık, kendisini yok bile!" (Ögel, 2010: 116). Destanın bazı bölümlerinde, Oğuz Kağan oğullarına Devlet'i pay ederken sembolik olarak ok ile yayı kullandığı görülmektedir: "Ey! Oğullarım! Kullanın bir yay gibi / Oklarınız erişsin, göğe de bu yay gibi!... Yay, atan insanın elinde durur o yüzden siz merkezde yani Orta Asya'da duracaksınız devleti devam ettireceksiniz…Ok gibi olacaksınız, menzil alacaksınız, dünyaya dağılacaksınız." Bu ifadeler, ok ve yayın yalnızca silah değil, aynı zamanda Hakkaniyet (Hukuk/adalet), hakimiyet ve hakanlık sembolü olduğunu ortaya koymaktadır (Ögel, 2010: 116-117; Küçük M.A., 2018).

İslamiyet sonrası dönemde ise okçuluk, savaş unsuru ve yaşam stili olma özelliğini korumakla birlikte İslami motiflerle süslenmiş, dinî ve manevî bir unsur haline gelmiştir. Örneğin Türkler, İslamiyet sonrası "ok-yay"ı, cami mihraplarında kullanmışlardır. İslam dininin okçuluğa yüklediği anlam ve Hz. Muhammed'in hadisleri vesilesiyle okçuluk "sünnet" şeklinde algılanmış ve teşvik edilmiştir (Küçük M.A., 2018). Hatta Kuran-ı Kerim'de geçen "Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet hazırlayın!" (Enfal, 8/60) emrindeki "kuvvet" kelimesinin Hz. Muhammed tarafından "ok atmak" olarak yorumlandığı, okçuluğu öğrenip terk etmeyi nimete karşı saygısızlık saydığı ve ok atma yarışlarını meşru eğlenceler arasında zikrettiği rivayet edilmektedir (Bozkurt, 2007: 333-334; Küçük, M.A., 2018). Dede Korkut Destanlarında/Hikâyelerinde, Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi'nde okçuluk, "yiğitlik kanıtı" olarak sunulmaktadır. Banu Çiçek, Beyrek'e şöyle seslenir: "Gel şimdi seninle ava çıkalım, eğer senin atın benim atımı geçerse onun atını da geçersin, hem seninle ok atalım, beni geçersen onu da geçersin." (Ergin, 2019: 69). Aynı destanda, evlilik ritüellerinde okun kullanımına da dikkat çekilmektedir: "Oğuz zamanında bir yiğit ki evlense ok atardı. Oku nereye düşse orada gelin odası dikerdi." (Ergin, 2019: 76). Ayrıca Manas Destanı'nda da Manas'ın doğumu anlatılırken "Yakup Han sevinerek, yayı bele bağladı." ifadesine yer verilmektedir (Ögel, 2010: 506). Doğum gibi kutsiyet atfedilen olaylarda yayın zikredilmesi, okçuluğun İslami dönemde de kutsallığını koruduğunu göstermektedir.

Destanlarda dikkat çeken diğer bir husus, okçulukta kadınların da aktif rol almasıdır. Dede Korkut Destanlarında/Hikâyelerinde Banu Çiçek'in Beyrek ile ok atışı yapması, yine aynı Destanlardan Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi'nde, Trabzon yöneticisinin kızı için "sağına soluna iki çift yay

çekerdi, attığı ok yere düşmezdi." şeklinde betimlenmesi (Ergin, 2019: 140), kadınların sportif rekreasyon faaliyetlerine katılımının tarihsel boyutunu da ortaya koymaktadır.

4.1.2. Güreş

Genel anlamda, "İki kişinin belirli saha, süre ve kurallar çerçevesinde birbirlerine karşı hiçbir araç kullanmadan, şiddet uygulamadan, çeşitli oyunlarla rakibin sırtını yere getirmeye çalıştığı bedensel bir mücadele sporu" veya "fizikî güç ile onu en verimli şekilde kullanma biçimi olan tekniklerin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan bir aktivite" olarak tanımlanan güreş (Kalça-Akburu, 2021:32) destanlarda, hem sportif faaliyet hem de toplumsal ihtilafların, sosyal meselelerin çözüm aracı olarak dikkat çekmektedir.

İslamiyet öncesi dönemde güreş; kahramanlık göstergesi, yiğitlik sembolü ve ihtilafların çözüm aracı olarak tezahür etmiştir. Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan'ın hayatını özetleyen ifadeler arasında güreş merkezi bir konumdadır: "Çok savaşlar gördüm / Çok ok attım / Çok ata bindim / Çok güreştim / Düşmanlarımı ağlattım / Dostlarımı güldürdüm." (Arslan, 2017). Bu sıralamaya göre, güreşin savaş, atlı faaliyet ve okçuluk ile eşdeğer bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Hanname'de ise Türkmen boyları ile Özbek boyları arasındaki ihtilafların çözümü için Türkmenlerden Almazuk ile Özbeklerden Arneyn adlı iki erin üç gün üç gece güreştiği anlatılmaktadır (Ögel, 2010: 392-396).

İslamiyet sonrası dönemde ise güreş, kahramanlık ve ihtilafların çözümü görevini korumakla birlikte İslamî unsurlarla bezenmiş, dinî ve manevi bir unsur haline gelmiştir. Hz. Peygamber'in bizzat güreşmesi ve güreşi teşvik etmesi vesilesiyle bu faaliyet dinen meşru kabul edilmiştir. Dönemin ünlü pehlivanlarından Rükâne b. Abdüyezîd, İslamiyet'i kabul etme işini Hz. Muhammed'in güreşte kendisini yenmesi şartına bağlamış ve yapılan müsabakada Hz. Muhammed'e yenilerek Müslüman olmuştur. Kaynaklarda, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in de Peygamberin huzurunda güreş tuttuklarından bahsedilmektedir. Dinî çerçevede güreşin başlangıç noktası Hz. Adem'in Kuds-i Ovası'nda çift sürerken Cebrail ile güreşmesi rivayetine dayandırılmakta olup güreşin piri de -peygamberlik düzeyinde- Hz. Adem kabul edilmektedir. Hz. Adem'den başlayan bu pirlik, Hz. Muhammed ve "Allah'ın ve Resulü'nün Aslanı" lakaplı Hz. Hamza ile devam ettirilmiştir (Özcan, 1996: 317-318; Küçük ve Silik, 2018). Bu anlayışın destanlara yansıması, Manas Destanı'nda da görülmektedir: "Pehlivanlar pehlivanı Koşay Han... İhtiyar ve beli bükük bir halde, genç Nogay Han'ı Yoloy-Han'la bile güreş tutmuş ve onu yenerek Manas'ı şaşırtmıştı." (Ögel, 2010: 505-506). Aynı destanda, "Tanrı artık Koşay'a kuvvet vermiştir. Onun

damarlarında Tanrı'nın kuvveti dolaşmaya başlamıştır." ifadesi, güreşe atfedilen ilahi boyutu yansıtmaktadır (Güven, 1992: 26). Battal Gazi Destanı'nda ise Seyyit Battal Gazi ile Hristiyan yiğit Ahmer arasındaki diyalog, güreşin dini meselelerin çözümü için bile kullanıldığını göstermektedir: "Şimdi seninle güreş tutalım; eğer sen beni yenersen ben Müslüman olayım, eğer ben seni yenersem sen benim dinime gir." (Köksal, 2014: 46). Ayrıca Dede Korkut Destanlarında/Hikâyelerinde hayvan güreşleri görülmekte ve bu güreşler, rekreasyonel faaliyet olarak dikkat çekmektedir. Bu husus, Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi'nde, "Bir yazın bir güzün boğa ile erkek deveyi savaştırırlardı. Bayındır Han kudretli Oğuz beyleri ile temaşa ederdi, seyreder eğlenirdi." şeklinde kendisine yer bulmaktadır (Ergin, 2019: 24-25).

4.1.3. Atlı Faaliyetler

Atlı faaliyetler söz konusu olduğunda bu faaliyetlerin ana motifi olarak "at" ön plâna çıkmaktadır. At, Türk destanlarının en karakteristik unsurlarından biridir. "Türk'ün kanadı" olarak zikredilen at, Türklerin yaşam stilinin temel parçası olmakla birlikte hem binek hem savaş aracı hem de "milli içecek" olarak sütünden (kımız) faydalanılan bir varlık olmuştur (Üren, 2015:65-73). O, hem "asalet, fetih, cihat" sembolü hem de sosyal, askerî, siyasî, iktisadî ve dinî hayatın en önemli öğesini teşkil etmiştir (Bkz. Durmuş, 2021:1-8; Gürsoy-Naskali, 1995b:187; Karapehlivan, 2026). Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan'ın çocukluk yılları betimlenirken "Güder at sürüleri, tutar atlara biner! / Daha bu yaşta iken, çıkar avlara gider!" denilmektedir (Ögel, 2010: 115). Yine aynı destanda, fethedilecek topraklar anlatılırken "Av yerlerimiz dolsun, vahşi at ile kulan" temennisi dile getirilmektedir (Ögel, 2010: 118).

Türeyiş Destanı'nda, atın "zenginlik göstergesi" olduğu vurgulanmaktadır. Kanglı boylarının türeyişinde bahsi geçen "Çürçed adlı bu ilin, çok büyük otlakları / Çok malı, çok sığırı, vardı pek çok atları" ifadesi de at sahibi olmanın, "prestij sembolü" olduğunu ortaya koymaktadır (Çoruhlu, 1998:155-158; Ögel, 2010: 123).

Dede Korkut Destanlarında/Hikâyelerinde, at, kahramanın can yoldaşı, en yakın dostu olarak betimlenmektedir. Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Hikayesi'nde şu sözler konuya örnek olması açısından dikkat çekicidir: "At demem sana, kardeş derim kardeşimden daha iyi / Başıma iş geldi arkadaş derim arkadaşlarımdan daha iyi" (Ergin, 2019: 82; Kırbaş, 2025). Aynı destanlarda "At işler, er övünür." ve "Yaya erin ümidi olmaz." atasözleri de teyit noktasında konu edilmektedir. Ayrıca Manas Destanı da atlı rekreasyon faaliyetleri açısından zengin örnekler sunmaktadır. Destanda, "Er oodarış (at sırtından rakibi düşürme), Kök Börü (oğlak kapma/oğlak dalaşı), Kız

Kuumay (kız kovalama), tıyınenmey (koşan at üstünde eğilerek yerden maden parayı alma), At Çabış (at yarışı)" gibi oyunlar ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır. Manas'ın atı Akkula, destanda özel bir öneme sahiptir: "Katıldığı tüm yarışları kazanır ve aldığı ödüller boynunda sallanır." (Gülensoy, 2002: 336; Koçekovna, 2017; Türkmen, 2021).

4.1.4. Avcılık

Türklerde bozkır kültürünün bir yansıması olarak avcılık, destanlarda, hem yaşam için bir ihtiyaç hem sportif hem de rekreasyonel faaliyet olarak dikkat çekmektedir. İslamiyet öncesi dönemde avcılık; kahramanlık gösterme aracı, savaşa hazırlık ve yaşam biçimi olarak kendisini göstermektedir. Oğuz Kağan Destanı'nda, avcılık, yiğitlik sergileme vasıtası olarak sunulmaktadır: "Ormanda yaşar idi, çok büyük bir gergedan / Yer idi yaşatmazdı, ne hayvan, ne de insan!... Oğuz Kağan derlerdi, çok alp bir kişi vardı / Avlarım gergedanı, diye o yere vardı." (Ögel, 2010: 116). Aynı destanda, Oğuz Kağan'ın çocukluk yılları betimlenirken "Daha bu yaşta iken, çıkar avlara gider!" ifadesi geçmektedir (Ögel, 2010: 115). Bu anlatımlar, avcılığın İslamiyet öncesi dönemde yiğitliğin/mertliğin göstergesi ve günlük yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olduğunu ortaya koymaktadır. (Örnek olarak bkz. Koçak, 2012; Onay, 2015; Deniz, 2016)

İslamiyet sonrası dönemde ise avcılık, kahramanlık göstergesi, mertlik/yiğitlik sembolü ve savaş hazırlığı olma özelliğini korumakla birlikte ruh sağlığı ve manevi anlamda huzur için yapılan bir faaliyet olarak da dikkat çekmektedir. Ayrıca Dede Korkut Destanlarında/Hikâyelerinde, av, stres atma ve "gönül hoşnutluğu" için bir araç olarak tasvir edilmektedir. Begil Oğlu Emren Hikâyesi'nde, "Arı gönülde pas olsa şarap açar, sen gideli hanım çapraz yatan alaca dağların avlanmamıştır, ava bin gönlün açılsın." ifadesi geçmektedir (Yazıcı, 2008; Kaya, 2010, Demir, 2018; Ergin, 2019: 187). Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı hikâyede ise şöyle denilmektedir: "Yata yata yanımız ağırdı, dura dura belimiz kurudu, yürüyelim beyler, av avlayalım, kuş kuşlayalım." (Ergin, 2019: 39). Söz konusu ifadeler, avcılığın sadece zaruri olarak hayatta kalma ihtiyacı değil, aynı zamanda manevî anlamda huzur bulma amacıyla yapılan bir faaliyet olduğunu da göstermektedir.

Satuk Buğra Han Destanı'nda avcılık, can sıkıntısını giderme ve ruhsal anlamda rahatlama amacıyla yapılmaktadır. Destandaki "Bir gün öyle ansızın Satuk Buğra Han Gazi, bu kırk arkadaşı ile av yapmaya çıktı." (Demir, 2018: 37) ve "Sultan Satuk Buğra Han Gazi bir gün yine gönlü kalkıp av yapmaya gitmek istedi." (Demir, 2018: 57) ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Battal Gazi Destanı'nda ise Seyit Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi'nin güçlü bir pehlivan

olduğundan, sürekli ava çıktığından ve bu şekilde huzur bulduğundan bahsedilmektedir (Köksal, 2014: 16). Manas Destanı'nda ise avcılık rekreasyonel bir faaliyet olarak sunulmaktadır. "Sıkılırsa kulan avlayalım / Sıkılmazsa orada atalım." (Yıldız, 1995: 430; Kaya, 2010:120) ifadesi, can sıkıntısının giderilmesi için avcılığın tercih edilen bir aktivite olduğunu göstermektedir. Ayrıca İslâm sonrasında diğer sportif etkinliklerde olduğu gibi Besmele ile başlama gibi dinî bazı uygulamaların geliştiği ve helal-haram anlayışı eksenin avlanmanın kendisini gösterdiği de dikkat çekmektedir (Geniş bilgi için bkz. Furat, 2013: 225-241).

4.1.5. Sportif Rekreasyon Faaliyetlerinin Karşılaştırılması

Sportif rekreasyon faaliyetlerinin yapısal boyutunda kesintisiz bir süreklilik söz konusudur. İslamiyet öncesi bir nevi "yaşam stili" haline gelen anlayış, İslamiyet sonrası dönemde aynen devam etmiş ancak söz konusu yaşam stili İslamî motiflerle harmanlanmıştır. Diğer bir ifadeyle İslam öncesi faaliyetlere İslam sonrasında bir kutsiyet atfedilmiş ancak faaliyetlerin mahiyeti esasen değişmemiştir. Ayrıca kadınların okçuluk ile atlı faaliyetlere katılımı her iki dönemde de varlığını sürdürmüştür (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. İslamiyet Öncesi ve Sonrası Sportif Rekreasyon Faaliyetlerinin Karşılaştırması

Faaliyet	İslamiyet Öncesi	İslamiyet Sonrası	İslamiyet Öncesi ve Sonrası Ortak Payda
Okçuluk (Ok-Yay)	Hakkaniyet/Adalet,Cesaret, Kahramanlık ve Ant Öğesi (Oğuz Kağan Destanı)	Kutsallık kazanarak "Sünnet" algısı (Manas ve Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri)	Okçuluk (Ok-Yay), savaş silahı, sosyal statü göstergesi, "kutsal emanet" ve rekreatif faaliyet aracı
Güreş	Güç ve Kahramanlık göstergesi, ihtilafların giderilmesi (Oğuz Kağan ve Şu Destanı)	İlahilik vasfı ile bazı dinî kurallarla süslenmiş ahlakî bir değer (Manas ve Battal Gazi Destanı)	Güreş, hem güç ve kahramanlık göstergesi olarak sportif bir faaliyet hem toplumsal ihtilafların çözüm aracı hem de rekreatif bir eylem
Atlı Faaliyetler	Yaşam biçiminin temel unsuru, savaşın ve günlük yaşamın ana öğesi, toplumsal zenginlik ve asalet göstergesi, fetih sembolü (Oğuz Kağan ve Türeyiş Destanı)	Kutsiyet bağlamında cihat sembolü, sportif ve rekreatif bir öğe (Manas ve Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri)	At ve atlı faaliyetler, hem toplumsal zenginlik göstergesi hem sportif, rekreatif faaliyet unsuru hem de sosyal, askeri, siyasi, iktisadi ve dini hayatın bir parçası
Avcılık	Mertlik/yiğitlik göstergesi, savaş hazırlığı ve yaşam kaynağı (Oğuz Kağan ve Yaratılış Destanı)	Dinî bağlamda hayvan haklarının korunması çerçevesinde iç huzur ve stres atma vasıtası (Dede Korkut Destanları/ Hikâyeleri ve Satuk Buğra Han Destanı)	Avcılık, ruhsal anlamda rahatlık ve stres atma bağlamında hem sportif hem rekreatif faaliyet hem de zaruret halinde yaşam kaynağı

4.2. Kültürel Rekreasyon Faaliyetleri

Destanlarda tespit edilen kültürel rekreasyon faaliyetleri, "Nevruz, Hıdırellez ve Toylar/Şölenler" başlıkları altında incelenmiştir. Bu faaliyetlerde, sportif faaliyetlere kıyasla İslamiyet öncesinde ve sonrasında daha belirgin bir değişim gözlemlenmektedir. Ancak burada da hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası bazı ortak paydalar dikkat çekmektedir.

4.2.1. Nevruz

Nevruz kelimesinin Türkçe karşılığı "yeni gün"dür. Nevruz, güneşin koç burcuna girdiği gün olup, Rumi takvime göre mart ayının dokuzudur. Bu tarih, ilkbaharın başlangıcı ve Celali takvime göre yılbaşıdır (Özkan, 2020). On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nde yılbaşı, 21 Mart, yani "Nevruz günü"dür. Türkler Nevruz'u, "baharın gelişi" ve "yeni yılın başlangıcı" olarak bir bayram olarak benimsemiş; "Nevruz-ı Sultanî", "Sultan Nevruz" ve "Sultan Navrız" adlarıyla da dile getirmişlerdir. Nevruz'un aynı zamanda bir kurtuluş günü olarak kabul edilmesi sebebiyle Nevruz için "Ergenekon Bayramı" veya "Bozkurt Bayramı" tabirleri de kullanılmaktadır. Çünkü Nevruz'un kökeni, Ergenekon Destanı'na dayandırılmaktadır (Şengül, 2008; Küçük ve Küçük, 2011; Durmuş, 2017). Destana göre Türklerin dağları eriterek çıkışını mümkün kılan gün, 21 Mart olup bu tarih Türklerde "yeni yıl" olarak kutlanmıştır. Zaten Türkiye'de de günümüzde 2026 yılı itibariyle milli bayram bağlamında Nevruz (21 Mart) resmî tatil olması çalışmaları gündemdeki yerini korumaktadır. (Örnek olarak bkz. https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/d958bf78-db09-499f-b57c-0195b3fbe3bf)

Nevruz, Toprağın yeniden canlanması ve ölüm uykusundan uyanması, tabiri caizse Türk destanları içerisinde yanıtını Ergenekon Destanı'nda bulmaktadır. Bu sebeple Nevruz'un diğer adı da "Ergenekon Bayramı"dır. Bu isim tarihî süreç içerisinde farklı Türk boyları arasında varlığını korumuş ve Türk milletinin destanların gücüyle birbirlerine olan bağlılığını güçlendirmiştir (Şengül, 2008; Küçük ve Küçük, 2011; Kapağan, 2019). Nevruz, Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan coğrafyada Türk toplulukları arasındaki kültürel ortaklığın en belirgin sembollerinden birini oluşturmaktadır. Azerbaycan, Başkurt, Gagauz, Hakas, Karaçay, Kazak, Kırgız, Nogay, Özbek, Türkmen ve Uygur gibi tüm Türk boyları tarafından bilinmekte olup yörelere özgü biçimde kutlanmaktadır. Farklı coğrafyalarda varlık gösteren Türk boyları ulusal, tarihî ve geleneksel çeşitliliklerini bu bayrama eklemişlerdir (Kafkasyalı, 2005). Bu bayram, Alevi-Bektaşi geleneği de dahil olmak üzere farklı inanç gruplarınca benimsenmiş ve Türk dünyasının ortak paydası haline gelmiştir (Küçük ve Küçük, 2011)

Nevruz kutlamaları çerçevesinde çeşitli rekreatif faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde, yemek şölenleri düzenlenmekte, türbe ziyaretleri yapılmakta, müzik eşliğinde eğlenceler tertiplenmekte ve maniler söylenmektedir. Ayrıca cirit, güreş ve değnek oyunu gibi sportif aktiviteler de Nevruz kutlamalarının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır (Örnek olarak bkz. Artun, 2011:264-275; Karaman, 2008). Ateş üzerinden atlama, mezarlık ziyaretleri ve gençler arasında düzenlenen spor müsabakaları da Türk dünyasının dört bir yanında ortak unsurlar olarak dikkat çekmektedir (Alım, 2011).

İslamiyet sonrası dönemde Nevruz kutlamaları, İslamî motiflerle harmanlanmıştır. Manas ve Satuk Buğra Han destanlarında, Nevruz'un dualaların hakim olduğu İslami figürlerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu sentez, eski geleneğin İslâm'a uyarlanmasının somut bir örneğini oluşturmaktadır.

Nevruz, kültürel miras değerleri açısından uluslararası düzeyde de tanınmıştır. Nitekim Nevruz, 2009 yılında UNESCO tarafından "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi"ne kaydedilmiş, 21 Mayıs 2025 tarihinde ise Türk Devletleri Teşkilatı Budapeşte Gayriresmi Zirvesi'nde "Türk Dünyası'nın ortak bayramı" olarak ilan edilmiştir. Bu tesciller, Nevruz'un Türk dünyasının ortak değeri olarak uluslararası arenada kabul gördüğünü ortaya koymaktadır.[2]

4.2.2. Hıdırellez

Türk kültüründe ve destanlarında, döngüsel zamana bağlı olarak kutlanan iki önemli gün vardır. Bu günlerden birini Nevruz diğerini ise Hıdırellez oluşturmaktadır. Nevruz, bütün Türk dünyasında "yeni gün/yıl" başlangıcı olarak kabul edilirken, Hıdırellez ise daha çok yaz mevsimin başlangıcı olarak kabul görmektedir (Özkan, 2020).

Hıdırellez, Hızır ile Hz. İlyas'ın yeryüzünde buluşmasını ifade eden bir kavramdır. O, yaz mevsimine geçiş amacıyla 6 Mayıs'ta yapılan kutlamanın İslamî yapıya büründürülmüş biçimi olarak ön plana çıkmaktadır. Türkler, tarihî süreç içerisinde "Hıdırellez" adı altında yazın gelişini kutlama amacıyla çeşitli şenlikler ve panayırlar düzenlemişlerdir. Bu panayırlar ve şenlikler, yeşillik alanlarda ifa edilmiştir. Zaten kelime olarak "yeşil, yeşillik, yeşilliği bol olan alan" gibi anlamlara gelen "Hıdır/Hızır", yeşil ve yeşillik ile özdeşleştirilmektedir (Küçük ve Silik, 2018).

Hıdırellez geleneği, bünyesinde Türkistan, eski Anadolu (bolluk-bereket törenleri, ölümsüzlük),

2 Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2025, 21 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türk Devletleri Teşkilatı Gayriresmi Zirvesi'nde konuştu. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanierdogan-turk-devletleri-teskilati-gayriresmi-zirvesinde-konustu

İslam (Hızır-İlyas motifi) ve ortak Balkan kültürü gibi birçok kültürü barındıran zengin bir şölene sahiptir (Aktürk, 2014:23). Türkler, İslamiyet öncesi dönemde oluşturdukları atalar kültü, tabiat kültü ile Gök Tengri (Tanrı) kültüne ait unsurları, İslam'ı kabul ettikten sonra da tamamen terk etmemiş, bu inanç ve pratiklerin bir kısmını harmanlayarak İslâm adı altında da sürdürmüşlerdir (Küçük ve Küçük, 2011; Aksu, 2020). Dolayısıyla Hıdırellez kutlamaları içerisinde İslamiyet öncesi dönemden kalan uygulamalarının izleri, İslamiyet sonrasında da açıkça görülmektedir. Ateş kültü kapsamında, Hıdırellez günü yakılan ateşin üzerinden atlama ve dileklerde bulunma, Türk dünyasının her yerinde gerçekleştirilen yaygın bir uygulamadır. Su kültü çerçevesinde ise şifalı olduğuna inanılan su kaynaklarına gidilmesi, yıkanılması, Hıdırellez günü akarsulardan su alınması ve suyun ölümsüzlüğüne dair inanışlar olarak günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir/ettirmektedir. Ayrıca ağaç kültü kapsamında ise ağaçlara adaklar sunmak, dileklerde bulunmak ve bez bağlamak gibi uygulamalar da İslam öncesi dönemden kalmasına rağmen dini bir şekle büründürülerek sürdürülmüştür. Atalar kültü bağlamında da Hıdırellez günü yapılan mezar ziyareti gibi bazı uygulamalar varlığını korumaktadır (Örnek olarak bkz. Çobanoğlu, 2000; Artun, 2011:275-286; Aksu, 2020; Küçük A., 2018).

Orta Asya kökenli ve mevsimsel bir kutlama olan Hıdırellez, İslam sonrasında Hızır-İlyas anlayışı çerçevesinde dini bir yapıya kavuşarak bir kült haline dönüşmüştür. Bu kült çerçevesinde "sağlık-şifa bulma, bereket-bolluk kazandırma, kısmet açma ve şans getirme" amacıyla çeşitli etkinlikler yapılmış ve şenlikler düzenlenmiştir (Küçük ve Silik, 2018). Söz konusu ortak paydalar çerçevesinde Hıdırellez, 2017 yılında Türkiye ve Kuzey Makedonya'nın ortak başvurusuyla aynı listeye kaydedilmiştir. Bu tesciller, söz konusu geleneklerin Türk dünyasının ortak değerleri olarak uluslararası arenada kabul gördüğünü ortaya koymaktadır (UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri (2026).

4.2.3. Toylar ve Şölenler

Toylar, Türk destanlarında sıklıkla zikredilen kültürel rekreasyon faaliyetlerindendir. Toy kelime olarak, "ziyafet, şölen ve kutlama" anlamlarına gelmekte olup terim anlamıyla "Türk hükümdarlarının ve beylerin çeşitli vesilelerle maiyetlerine ve halka verdikleri büyük ziyafet" şeklinde tanımlanmaktadır. O, Nevruz, Hıdırellez gibi mevsimsel törenlerde olduğu gibi Türklerde birlik ve beraberliği sağlayıcı sosyal bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Koca, 2012:270-272). Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan'ın oğullarının doğumu şöyle kutlanmaktadır: "Oğuz bunu duyunca, ilinde soy soylattı / Toy yaptı, şölen verdi, çok büyük toy toylattı!" (Ögel, 2010: 117-118). Türk toplumu tarihî süreç içerisinde zafer, doğum, evlilik (düğün) ve isim verme gibi önemli

olayları şölenler vererek, eğlenceler tertip ederek kutlamıştır/kutlamaktadır. Elde edilen başarıların ve zaferlerin ardından tertiplenen toylar destanlarda sıkça işlenen bir motif olarak dikkat çekmektedir (Aslan ve Kırmızıgül, 2024).

İslamiyet öncesi dönemde toyların uzun süreli olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin Oğuz Kağan Destanı'nda da kırk gün kırk gece süren toyların düzenlendiği görülmektedir (Ögel, 2010). Söz konusu uzun süreli toylar, toplumsal dayanışmanın, birliğin, beraberliğin ve kolektif kimliğin pekiştirilmesinde önemli bir fonksiyona sahip olduğu anlaşılmaktadır. Toyların yalnızca rekreatif amaçlı değil, aynı zamanda hiyerarşinin sağlandığı, toplumsal bağlamda "ortak payda"da buluşma amacının taşındığı ve kültürel değerlerin aktarıldığı sosyal alanlar olarak da işlev gördüğü dile getirilmektedir (Başdin, 2017:400-406; Aslan ve Kırmızıgül, 2024:76-85).

İslamiyet sonrası dönemde toy geleneğinin devam ettiği ancak kutlama zamanı açısından belirgin bir kısalma olduğu görülmektedir. Battal Gazi Destanı'nda Cafer'in (Battal Gazi) doğumu vesilesiyle "7 gün, 7 gece toy" düzenlendiği belirtilmektedir (Köksal, 2014: 16). Dânişmend Gazi Destanı'nda da "Yedi gün düğün oldu. Yediler, içtiler." (Sert ve Biçer, 2007: 237) denilmektedir. Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri ise İslamiyet öncesi ve sonrası dönem arasında bir geçiş metni niteliği taşımaktadır. Bu destanlarda hem "kırk gün kırk gece" (Ergin, 2019: 63-98) hem de "Yedi gün yedi gece toy düğün edip yeme içme oldu. Dedem Korkut geldi kopuz çaldı." (Ergin, 2019: 227) şeklinde farklı sürelere rastlanması, eserin bu geçiş dönemini yansıtmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmaktadır. Toy düzenleme geleneği, İslamiyet sonrası destanlarda, hem mutluluk/sevinç (doğum gibi) toyları hem de yas/hüzün (ölüm gibi) toyları şeklinde çeşitlenmektedir. Bu toylar, amacı fark etmeksizin birlik ve beraberliği sağlayıcı sosyal olgular olarak tarihten bugüne önem taşıyan unsurlar olmuştur/olmaktadır (Köksal, 2014).

İslam öncesi ve sonrası destanlara ait toylarda ve şölenlerde, dinî anlayışa paralel olarak içecek tüketiminde de bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. İslamiyet öncesi dönemde kımız tüketimi ön plâna çıkarken, İslamiyet sonrası dönemde bazı Türk Destanlarında helal türevi içeceklerin tüketildiği ve içki türevlerinin tüketilmesinin de İslamiyet'e mensup olmayan toplumlara özgü olduğuna vurgu yapılmaktadır. Dede Korkut Destanlarında/Hikâyelerinde de bu husus, "Dokuz kara gözlü, güzel yüzlü... dilber kafir kızları kudretli Oğuz beylerine kadeh sunup, içiyorlardı." şeklinde dile getirilmektedir (Ergin, 2019: 39).

Destanlarda, toylar ve şölenler çerçevesinde gerçekleştirilen rekreatif faaliyetler çeşitlilik göstermektedir. Bu kutlamalar süresince, at ve ok atma yarışları, güreş müsabakaları, kopuz çalma

ve sohbet gibi etkinliklerin ve çeşitli eğlencelerin düzenlendiği görülmektedir. Çalışmaya konu olan destanlara bakıldığında, "doğum ve isim koyma toyları, zafer toyları, düğün toyları ve yuğ törenleri" gibi farklı vesilelerle gerçekleştirilen kutlamalar, rekreasyon faaliyetlerinin, Türk kültüründeki sosyal boyutunu da ortaya koymaktadır.

4.2.4. Kültürel Rekreasyon Faaliyetlerinin Karşılaştırılması

Tablo 4.2'den görüldüğü üzere, kültürel rekreasyon faaliyetleri, sportif faaliyetlere kıyasla daha belirgin bir değişime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle içecek tüketiminde şarabın kâfirlere atfedilmesi (Örn. Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri), İslamî kuralların gündelik yaşama yansımasının somut bir göstergesidir. Bununla birlikte, toy/şölen geleneği süresel bazda bir değişim ile birlikte kesintisiz sürmüş ancak içerik bağlamında dinî anlayış çerçevesinde kısmî bir anlamsal dönüşüm söz konusu olmuştur.

Tablo 4.2. İslamiyet Öncesi ve Sonrası Kültürel Rekreasyon Faaliyetlerinin Karşılaştırması

Faaliyet	İslamiyet Öncesi	İslamiyet Sonrası	İslamiyet Öncesi ve Sonrası Ortak Payda
Nevruz	Yeni gün/yıl, Tabiatın canlanması, Baharın gelişi (Ergenekon Destanı)	İslam öncesi anlayışın İslâmî motiflerle harmanlanması ve manevi değer olarak yaşatılması (Manas ve Satuk Buğra Han Destanı)	Nevruz dinî anlayış ile bağlantılı olarak, geçmişten bugüne uzanan birliğin ve beraberliğin göstergesi ve "Somut Olmayan bir Kültürel Miras"
Hıdırellez	Tabiat ve Su kültü ile bağlantılı olarak Yazın gelişi (Yaratılış Destanı)	Hızır ile İlyas'ın buluşması ve bazı peygamber veya dinî şahsiyetler ile dinî bir anlam kazanması (Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri)	Hıdırellez, dinî düşüncelere göre tarihten günümüze ulaşan birlik ve beraberlik sembolü ve "Somut Olmayan bir Kültürel Miras"
Toylar/ Şölenler	Geniş bir zaman dilimi çerçevesinde (Kırk gün kırk gece) Kımız gibi içeceklerin tüketimi esası (Oğuz Kağan Destanı)	Daha kısa süreli bir zaman dilimi bağlamında (Yedi gün yedi gece) helal yiyecek-içecek tüketiminin ön plana çıkması (Dede Korkut Destanları/Hikâyeleri)	Faaliyet süresinin değişimi ile birlikte birlik ve beraberlik simgesi olarak bir rekreatif faaliyet unsuru

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

"Türk Destanlarında Rekreasyon Faaliyetleri: İslamiyet Öncesi ve Sonrası Dönemlerin Karşılaştırmalı Analizi" adlı çalışma, Türk destanlarını rekreasyon açısından inceleme amacını taşımıştır. Dolayısıyla farklı bir yaklaşımla ele alınan çalışmada, İslamiyet öncesi (Yaratılış, Oğuz Kağan, Ergenekon, Türeyiş, Şu) ve İslamiyet sonrası (Manas, Satuk Buğra Han, Dede Korkut, Danişmend Gazi, Battal Gazi) Türk destanlarında yer alan rekreasyon faaliyetleri (birkaç örnek mahiyetinde) karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve giriş bölümünde ortaya konan araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

Birinci araştırma sorusu kapsamında, Türk destanlarında hangi sportif ve kültürel rekreasyon

faaliyetlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Sportif rekreasyon faaliyetleri olarak okçuluk, güreş, atlı faaliyetler ve avcılık; kültürel rekreasyon faaliyetleri olarak ise Nevruz, Hıdırellez ile toylar ve şölenler belirlenmiştir. Bu faaliyetlerin tamamı hem savaşa hazırlık hem de serbest zaman değerlendirme amacıyla gerçekleştirilmiş olup boşa geçirilen bir zaman ürünü olmadığı görülmüştür.

İkinci araştırma sorusu kapsamında ise İslamiyet öncesi ve sonrası dönemlerde rekreasyon faaliyetlerinin yapısında ve anlamında ne gibi değişimler yaşandığı ortaya konulmuştur. Bulgular, sportif rekreasyon faaliyetlerinde yapısal anlamda bir değişim yaşanmadığını ancak İslam sonrasında dinî bağlamda bazı unsurlarla desteklendiği görülmektedir. Okçuluk, güreş, atlı faaliyetler ve avcılık her iki dönemde de temel faaliyetler olarak varlığını sürdürmüş, kadınların bu faaliyetlere katılımı da kesintisiz devam etmiştir. Değişen unsur, dinî anlayış ekseninde, söz konusu faaliyetlere İslamiyet aracılığıyla kutsiyet atfedilmesi ve katılımın "dinî bir şeref" gibi algılanır hale gelmesidir. Kültürel rekreasyon faaliyetlerinde ise daha belirgin bir dönüşüm gözlemlenmiştir. Nevruz ve Hıdırellez gibi bayramlar, İslamî unsurlarla harmanlanarak varlığını devam ettirmiş, İslamiyet öncesi döneme ait kültler, İslam kisvesi altında da yaşatılmıştır. Toylar ve şölenlerde ise kımız ve alkollü içeceklerin tüketimi, İslam'ın kabulünden sonra destanlarda azalma göstermiş hatta şarap tüketimi, İslamiyet'e mensup olmayan toplulukların bir özelliği olarak yorumlanmıştır.

Söz konusu bulgular, dinî anlayışlardaki değişimin, Türk toplumunun boş/serbest zaman pratiklerinde köklü bir yapısal dönüşüme yol açmadığını, faaliyetlerin özünü koruyarak yalnızca anlamsal bağlamda bir değişim geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, kültürel sürekliliğin/tabakalaşmanın din değişimine rağmen nasıl korunabildiğini gösteren önemli bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim Geleneksel Türk okçuluğu, Nevruz ve Hıdırellez gibi faaliyetlerin günümüzde UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi'nde yer alması, Türk destanlarında kök salan rekreasyon faaliyetlerinin evrensel değerinin açık bir kanıtıdır.

Netice itibariyle söz konusu çalışma, daha sonraki zaman diliminde yapılacak çalışmalar için bazı önerilere imkân sunabilir. Ayrıca Destanlarda konu edilen bazı rekreasyon faaliyetlerinin turizm animasyonlarında nasıl kullanılabileceğine yönelik uygulamalı çalışmalar da gerçekleştirilebilir. Türk Mitolojisi'nin derinliği kullanılarak destanların popüler kültür ürünlerine dönüştürülmesi söz konusu olabilir. Hatta ulusal veya bölgesel çapta Türk destanları konseptli festivaller düzenlenerek hem kültürel mirasın yaşatılabilmesi hem de turizm gelirlerinin artırılabilmesine de olanak sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Adalı, B. (2012). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: YKY Yayınları.

Ağaoğlu, Y. (2012). Dershaneye devam eden üniversite öğrencilerinin okuma nedenlerinin ve serbest zaman etkinliklerine katılımlarının değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 33-41.

Aksu, H. S. (2020). *İslamiyet öncesi ve sonrası Türk destanlarında rekreasyon faaliyetleri* [Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi].

Aktürk, S. (2014). *Türkiye'de Hıdrellez Etrafında Oluşan Folklorik Unsurlar Üzerine Bir İnceleme* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].

Akyol, G. ve Altınışık, Ü. (2022). *Fiziksel Aktivite ve Rekreasyonel Faaliyetler*. *Beden Eğitimi Ve Sporda Güncel Araştırmalar,* ed. Duygu Sevinç Yılmaz v.d., Ankara:Gazi Kitabevi, 59-72.

Alım, M. (2011). Bir kültürel coğrafya çalışması: Iğdır'da Nevruz. *Doğu Coğrafya Dergisi*, *14*(22), 231-238.

Arslan, M. (2017). *Türk destanlarında spor*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Artun, E. (2011). *Türk Halkbilimi*. Adana:Karahan Kitabevi.

Aslan, C. ve Kırmızıgül, M. (2024). Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Kadim Türklerde Toy Geleneği Ve Günümüze Yansımaları. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı 53, ss. 75-89.

Aydın, İ. (2025). Exploring Leisure Involvement, Perceived Health, and Life Satisfaction: Evidence from Recreational Physical Activity Participants in Turkey. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, *16*(2), 271-305. https://doi.org/10.54141/psbd.1611409

Bahadır, M. (2016). Antikçağ'dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme. *ETÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, I/2, Temmuz 2016, 103-116.

Başdin, A. (2017). İçtimai Gelenekler Açısından Selçuklularda Toy, Düğün Törenleri ve Gelenekleri (Sultan Alp Arslan Dönemi). *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı2, ss. 400-406.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.

Bozkurt, N. (2007). Ok. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 33, ss. 333-335). Türkiye Diyanet Vakfı.

Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.

Çobanoğlu, Ö. (2000). Yapısal ve işlevsel bakımdan geleneksel bayramlar bağlamında Nevruz ve Hıdrellez. *Türkbilig*, 1, 51-59.

Çoruhlu, Y. (1998). Türk Mitolojisinin Abc'si, İtanbul:Kabalcı Yayınevi.

Demir, N. (2004). *Danişmend-nâme: Tenkitli metin*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Demir, N. (2018). *Satuk Buğra Han Destanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Deniz, M. (2016). Bozkırdan Rumeliye Türkler'de Av Kültürü. https://www.kitaphaber.com.tr/bozkirdan-rumeliye-turklerde-av-kulturu-k2586.html#_ftn10

Dever, A., İslam, A. (2015). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk kültüründe Spor Algısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 46-61.

Durmuş, İ. (2014). Türk Kültür Çevresinde Kültür Adlandırmaları. *Akademik Bakış*, 8(15), 189-220.

Durmuş, İ. (2017). Türk kültür çevresinde Nevruz adı. *Kafdağı*, *2*(1), 11-23.

Durmuş, İ. (2021). Türk kültür çevresinde at. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-12.

Ergin, M. (2019). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Furat, A.H. (2013). İslam Hukukunda "Avcılık" (Fıkıh Kitaplarındaki Kitabu's-Sayd Bahsinden Modern Avcılığa Bakış. EKEV Akademi Dergisi, Yıl: 17 Sayı: 55 (Bahar 2013), s. 225-242.

Gülensoy, T. (2002). *Manas Destanı: Türkiye Türkçesiyle*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Güneş, S.G. (2021). Boş zaman, Rekreasyon ve Turizm: Kavramsal Çerçeve. *Rekreasyon: Disiplinlerarası Yaklaşım ve Örnek Olaylar*, Ed. Prof. Dr. S. Gül Güneş - Dr. Öğr. Üyesi Fatih Varol, Ankara:Nobel Yayıncılık, 1-30.

Gürsoy-Naskali, E. (1995a). *Manas destanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gürsoy-Naskali, E. (1995b). *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*. İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü.

Güven, Ö. (1992). *Türklerde spor kültürü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Güzel, A. ve Torun, A. (2009). *Türk halk edebiyatı el kitabı* (5. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Hazar, A. (2014). *Rekreasyon ve Animasyon. (Genişletilmiş 4. Baskı).* Ankara: Detay Yayıncılık.

https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/d958bf78-db09-499f-b57c-0195b3fbe3bf.

İskender, A. (2019). Boş Zaman ve Rekreasyon ile Turizm Arasındaki İlişki Üzerine Akademik Bir Araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 50-59.

Kafkasyalı, A. (2005). Türk dünyasında Nevruz geleneğine toplu bakış. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(2), 149-172.

Kalça, A. ve Akburu, H. (2021). *Bireysel Sporlar Güreş Ders Kitabı.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kapağan, E. (2019). Gelenekten geleceğe "Nevruz". *Karabük Türkoloji Dergisi*, *1*(1), 46-60.

Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme* (7. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Karaman, R. (2008). Anadolu'da Nevruz kutlamaları. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(13), 129-145.

Karapehlivan, S.H. (2026). Türk'ün asalet ve fetih sembolü: 'At', https://www.gazetesivilinisiyatif.com/haber/turkun-asalet-ve-fetih-sembolu:-at.

Kaya, M. (2010). Dede Korkut Kitabı ve Manas Destanı'nda Av Kültünün İzleri. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, Sayı 1, 114-121.

Kılıçlar, A. ve Şahin, A. (2020). Zaman Kavramına Bir Bakış: Boş Olan Zaman Mıdır Yoksa İnsan Mı?. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2020, 8 (3), 2263-2276.

Kırbaş, G. (2025). Türkmen Türkçesinde Hayvan Adlarıyla Bağlantılı Etnik Adlar. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(2), 979-1009.

Koca, S. (2012). "Toy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 41, ss. 270-272). Türkiye Diyanet Vakfı.

Koçak, K. (2012). Bozkır Kültüründe Alp Karakterinin Ortaya Çıkışında Türk Geleneklerinin Etkisi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 1(2), 125- 135.

Koçekovna, Z. M.(2017). "Manas" Destanındaki Halk Oyunları ile İlgili Kurallar Aracılığıyla Ahlak Eğitimi. Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar-Sporlar Sempozyumu III. Kahramanmaraş.

Köksal, H. (2014). *Battal Gazi Destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi* (2. baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Küçük, A. (2018). Türk ağaç kültü etrafında teşekkül eden Dokuz Oğul efsanesi ve toplumsal işlevleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11 (22), 69-76.

Küçük, A. ve Küçük, M. A. (2011). *Türkistan'dan Türkiye'ye Alevîlik-Bektaşilik: Dinler tarihi açısından bir yaklaşım*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Küçük, M. A. (2018). İslâm öncesinden sonrasına Türk geleneğinde bir yaşam stili: Okçuluk. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 4 (1), 178-191.

Küçük, M. A. ve Silik, C. E. (2018). Hıdırellez kültünden dinî ritüelli bir spora: Kırkpınar yağlı güreşleri.

International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), 4 (1), 83-96.

Onay, İ. (2015). İslam Öncesi Türk Kültüründe Avcılığın Temelleri ve İktisadi, Askeri, Dini Değeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 516-525.

Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi* (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özcan, T. (1996). Güreş. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 14, ss. 317-320). Türkiye Diyanet Vakfı.

Özkan, İ. (2020). Bulgaristan Türklerinde Nevruz ve Hıdrellez kutlamaları. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 2 (1), 1-24.

Rojek, C. (2005). *Leisure theory: Principles and practice*. Londra: Palgrave Macmillan.

Sert, M. ve Biçer, B. (2007). *Dânişmend Gazi Destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şengül, A. (2008). Türk kültüründe Nevruz ve Anadolu'da Nevruz kutlamaları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (26), 61-73.

Tekin, N. (2023). *Rekreasyonel Bir Faaliyet Okçuluk.* Ankara:Akademisyen Kitabevi.

Timurtaş, F.K. (1965). Türk Destanları. *Türk Kültürü Dergisi*, 3(33), 577-582.

Toker, A. (2021). Boş Zaman ve Rekreasyonun Tarihsel Perspektiften Sosyolojik Bir Değerlendirmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(10): 1000-1013.

Tükel, Y. v.d. (2019). "Günümüzde Geleneksel Türk Okçuluğu". *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII*, 347-360.

Türkmen, M. (2021). 19. Yüzyılın Sonu İle 20. Yüzyılın Başlarında Kırgızların Milli Eğlenceleri Ve Oyunları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 127, Sayı 250, 133-150.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri. (2026). https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-Kültürel-Miras-Listeleri.

Üren, U. (2015). Türklerde At Kurbanı ve Dede Korkut'taki İzleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2), 65-74.

Yazıcı, H. (2008). Dede Korkut Hikayelerinde Av. *Motif Halkbilimi Dergisi*, İstanbul: Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı, Sayı.1, 91-105.

Yerlisu Lapa, T., Köse, E., & Günbayı, İ. (2018). Türkiye'de yapılan Rekreasyon Araştırmaları: Sistematik bir Derleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, *29*(2), 87-102. https://doi.org/10.17644/sbd.349989

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, N. (1995). *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız kültürü ile ilgili tespit ve tahliller*. Ankara: Türk Dil Kurumu.